

výchovy a vzdělávání. Jen tak mohou mít z pedagogického umění užitek všichni".

Literatura:

- Bertalanffy, L.: General System Theory. New York 1972
- Blížkovský, B.: Ke vztahu kanzality a finality v pedagogickém myšlení. Pedagogika, 1967, č. 1, s. 85 - 90
- Blížkovský, B.: Pedagogika na cestě k dílně lidskosti. Celistvé, otevřené a tvůrčí pojetí vzdělávání a výchovy. Monografie MU v Brně (v tisku)
- Čapková, D.: Škola a utváření lidství v pojetí J.A.Komenského. Pedagogika, 1991, č. 5-6, s. 553-562
- Huschke, R. - Rhein: Systemische Pädagogik. Bd. 1-5 Rhein Verlag 1988-1992
- Komenský, J.A.: Opera omnia. Praha, Academia. Od 1969 dosud. Sv. 1-18
- Kučerová, S.: K otázce základních pedagogických pojmů. Acta UP Pedagogica-Psychologica V. Olomouc 1964, s. 87-115
- Schaller, K.: Der Universalismus des J.A.Comenius. Mitteilungsblatt Comenius Forschungstelle RUHR UNI Bochum, 1990, č. 23

Komenského poselství dnešku

Zdenka Veselá

400. výročí narození Jana Amose Komenského není pouze příležitostí k oslavám, ale je také příležitostí, která nás dovádí k hlubokému studiu jeho díla a odtud k otázkám, co v něm můžeme najít jako odkaz dnešku.

Především bychom chtěli zdůraznit, že pro naši přítomnost, ale i budoucnost zůstal trvalým a plodným odkazem Komenského humanismus. Je to odkaz opravdové, hluboké, živé a činorodé lásky k lidem, která ho vedla od víry v jejich zdokonalování k úsilí o smír mezi odlišnými vyznáními, a to na křesťanském základě "Miluj bližního svého jako sebe samého!" Proto hledal shody tam, kde ostatní kladli důraz na rozdíly a protikladné názory. proto se zúčastňoval četných sjezdů, církevních porad, stýkal se a jednal s představiteli významných evropských národů, vyjadřoval se k této problematice ve svých dílech a po celý svůj život tak ke smíru přispíval. Věnoval tomuto úsilí mnoho svých sil. Domníval se v duchu osvícenských idejí, že k tomuto smíru dopomůže vědění, neboť jím se stanou lidé vzdělanějšími a ušlechtlejšími, osvícenými a snášenlivými, že tak zvítězí mezi lidmi rozum a odstraní se příčiny všech sporů a neshod. Pokud budou spory, zvítězí důvody, nikoliv

násilí, a důvody budou svobodně a upřímně uznány. Jestliže se všichni o důvodech přesvědčí, budou ve svém úsilí jednotni. A protože svět je jeden přírodní celek, sjednotí se lidé postupně také duševně i mravně. Poznává se nicotnost všech sporů a neshod a pak se skutečným prostřednictvím představitelů jednotlivých zemí na celém světě věčný mír.

S humanismem nám Komenský odkázal pro něho příznačný, převažující, nezdolný životní **optimismus**, který ho doprovázel přes všechny prožitě životní strasti. Nestal se trpným, zasmušilým, hloubavým člověkem, ale byla mu vlastní nezdolná, všestranná oduševnělá činnost. Byl přesvědčen o tom, že lidstvo lze zdokonalit a že této dokonalosti je možno dosáhnout jedinou cestou - neúpornou a radostnou činností každého jednotlivce. Přitom zdokonalovat se může každý, kdo nemá porušené smysly, kdo je zdravý. I když jsou lidé svými duševními schopnostmi rozdílní, může se usilovat o to, aby výsledky zdokonalování byly co nejlepší, neboť málokdy se najdou takoví, z nichž nebývá vůbec nic. Bývá to jeden případ mezi tisíci. Zdokonalovat člověka umožňuje vzdělání, a pak vzdělání lidí vytvoří harmonický svět.

Chceme-li tohoto cíle dosáhnout, je třeba pro to vytvořit základní podmínky - poskytnout vzdělání všem, neboť má-li být člověk člověkem, musí být vzdělán. Z **demokratismu** Komenského dále pak vyplynulo, že mají být vzděláni bohatí i chudí, chlapci i dívky, nadaní i nenadaní, tedy všichni bez výjimky. Jedině tak se stane člověk člověkem, budou odstraněny přehrady mezi lidmi a umožněna jejich spolupráce a člověk bude schopen obklopující ho věci a jevy poznávat a "rozšafně řídit" a bude schopen také poznat a "rozšafně řídit" sám sebe. Člověk, jako tvor na zemi nejušlechtilejší /pokud je vzdělán/, je určen k nejvznešenějším úkolům. Má-li je však uskutečnit, musí k tomu být připraven vzděláním a výchovou. Proto je třeba tyto dvě stránky co možná nejušlostněji podporovat a posilovat. A znovu je tak demokratismus v pojetí Komenského spjat s představou, že vzdělání přinese moudrost, vládu nad nevědomostí, zmatkem a potlačováním jednoho druhým, že lidé díky vzdělání uvidí poklady v sobě, nebudou je hledat mimo sebe a otročit jim, místo aby jim panovali. Lidé nebudou pokládat svět za kořist, zneužívat ostatních ve svůj prospěch, a brání-li si jednotlivci svou přirozenou svobodu a sebeurčení, užívat proti nim násilí. Takto pochopený smysl vzdělání umožní rovnost mezi lidmi ve všech oblastech. Zvládnout tak rozsáhlý úkol nutně předpokládá, že se s ním začne co nejdříve, tzn. hned v útlém věku, neboť tomu je vlastní, že se dá ohýbat a formovat snáze. Je tomu tak i v přírodě. "Strůmek se nechá sázet, přesazovat, štěpovat a sem tam ohýbat. Jakmile vyrostе v strom, nejde to."

Uvedené demokratické požadavky by se nenaplnily, kdyby nebyl respektován současně princip **jednotnosti**, kterým je proniknuta příroda i lidská společnost. Lidé žijí na jedné zemi, i když jsou od sebe jednotlivé světadíly

odloučeny, i když se od sebe jednotlivé země dělí horami, dolinami, poli a řekami. Lidé dýchají všichni společný vzduch, stejný vzduch je všechny provívá a objímá, jedno nebe všechny kryje, totéž slunce všechny střídavě osvětluje. Všichni jsou spoluobčany jednoho světa. Proč by se nemělo doufat, že lidé budou spojeni také v oblasti věd, umění a zákonů, ptá se Komenský. Z tohoto postoje vyplývá rovněž požadavek jednotnosti i ve vzdělání, a to ve směru vertikálním/což se projevuje v tom, že jednotlivé stupně na sebe navazují/ i ve směru horizontálním /na jednotlivých stupních je předkládán vzdělávací obsah pro všechny stejný, i když je si Komenský vědom rozdílnosti lidí nejen z hlediska věku, ale i z hlediska schopností, nadání a pokročilosti/. Jednotnost tak má znovu zabezpečit konečnou rozumnost lidí, která má vést ke konečnému dobru ve společnosti.

Při řešení otázky, co vše se má poznat, aby se z člověka stal rozumný tvor, vyvstala do popředí dnes aktuální idea **univerzalizmu**, nadřazující celek nad částí, a idea **encyklopedismu**, která předpokládá zahrnout do vzdělání všechny dostupné poznatky. Komenskému stejně jako dnes nám tanulo na mysli, že je třeba rozumět celku, máme-li rozumět dobře jednotlivým částem a vidět jejich funkci. Rovněž snaha obsáhnout upotřebitelné a pravdivé poznatky a uvést je v dokonalou, úplnou a jasnou soustavu vedla opět k témuž cíli - využít všech vědění ke zvýšení blahobytu celého lidstva a ke vzájemnému porozumění.

I když dnes víme, že poznání není jediným motivem jednání jednotlivců a společenských skupin, je přesto Komenského odkaz v těchto dimenzích podivuhodně celistvý, a proto životaschopný. Všem uvedeným vůdčím ideám, vysloveným v pedagogickém díle Jana Amose Komenského, které byly odkázány budoucím pokolením, vtiskl Komenský takovou pečeť své silné individuality, že mladší jeho vrstevník, filozof, historik, právník, diplomat, fyzik, filolog a teolog Gottfried Wilhelm Leibnitz napsal:

"Dočkáš se Komenský, že dobří uctívají budou skutky i naděje tvé, ba i tvé toužebné sny."